

KERBELÂ'DA ON GÜNLÜK MUHARREM

S. M. TEVFİK**

Kürre-i arzın her hangi noktasında bulunurlarsa bulunsunlar, İranîler, bil-hassa Caferiler mutlaka Muharrem'in ilk on günlerinde matem ve taziye merasimini ifa ederler. Muharrem ayı bütün İranîlerle Şüyyülmezhep (Şii mezhebinden) olanlar için bir matem ayıdır. Hazreti Hüseyin ile evlad ve taallukatının bu ay içinde envâ-ı eza ve cefalarla -dâiye-i istiklal ve saltanat için- mazûran, mazlûmen şehit edilmeleri keyfiyeti, tarih-i şehâdetlerinden beri âlem-i İslam nezdinde büyük ve müdhiş, hûnerizâne (kanlı) bir vak'a-yı cân-sûz (can yakıcı) teşkil etmiş ve vefât-ı âlîlerinden beri mezâr-ı şerîflerini metâf-ı sulehâ ve ebriyâ kılmıştır.

Hazreti Seyyidüşşehâdâ'nın Kerbelâ'da şehit edilip şimdiki buk'a-yı şerîfede defnolduklarını tarih-i İslam yâd ettiği gibi bilcümle müerrihînin – Arap müerrihleri- de taht-ı tasdikindedir.

Müşarünileyh hazretlerinin kabri şerîfi İranî ve Hindîler tarafından teberruan ve teberrûken bugünkü hâle konulup fevkalade bir surette tezyin edilmiştir. On günlük Muharrem merasim-i fevkaladesini görmek ve şehîd-i muhterem müşarünileyhi bu esnada ziyaret etmek için aktâr-ı baîde-i İslâmiye'den şedd-

* Sebülürreşâd, 29 Safer 1331 (24 Kanun-ı Sani 1328)'de Mekâtib (Mektuplar) başlığıyla yayımlanan Hindistan Yolunda serisinin 21. Mektubu olarak yazılan gözlem-haberdan alınmıştır. (Sebülürreşâd, cilt II-IX, sayı 48-230, s. 384-386 29 Safer 1331 / 7 Şubat 1913) Marife için yayına hazırlayan Dr. Doğan KAPLAN, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi A.B.D. Arş.Gör., dkaplan@selcuk.edu.tr

** Mehmet Tefik Efendi, dönemin büyük kazaskerlerinden olup Ankara'da doğmuştur. Dedesi Halvetiye tarikatının Şabaniye'ye bağlı Çerkeşiye kolunu kuran Çerkeşi Mustafa Efendi'dir. Babası Osman Vehbi Efendi ise, II. Mahmut'un isteğiyle çalıştığı medreselerin ders-i âmlığını yapan âlim bir kişidir. Tahsilini İstanbul'da tamamlayan M. Tefik nâib olarak seyahatlerde bulunmuş, 1880'de ise Meclis-i Tetkikat-ı Şer'iyye azalığı ile beraber Meclis-i Meşayih nazırlığına tayin olunmuştur. Bkz. Meryem Ülke, "Emperyalizm Karşısı Bir İsim: Halil Hâlid Bey" <http://www.bisav.org.tr/admin/uploads/yayinlar/1halilhalid.doc> [16.02.2009].

i rihâl ve tayy-ı menâzil eden (evlerini terk edip uzak İslam ülkelerinden buraya gelen) binlerce mümin, müslim sûret-i mahsûsada Kerbelâ'ya vurûd ederler.

Bu on gün içinde Kerbelâ baştan aşağı bir mâtemserâ gibidir. Her yerde taziye, mersiye, nevhâ (ağıt) okunur. Erkek, kadın, çoluk çocuk ağlar, sızlar. Seyyidüşşühedâ aleyhi selamullah hazretlerinin menkıbe-i cân-güdâziyla (can eritici, acıklı) evsâf-ı celîleleri mersiye-hanlar tarafından manzum ve mensur olarak gayet hüzn-âgin (hüzünlü) ve dil-sûz (yürek yakıcı) bir eda ve ahenk ile bir âverde-i lisan teessür edilir. Her tarafta ve her mahalde asılan siyah bez parçaları, eyyâm-ı mezkûrenin, keder, yeis, hüzn ve teessür günleri olduklarını lisan-ı hâl ile ilan eyler.

Bu hâlleri, fevkalade ihzârâtı (hazırlıkları) görenlerin kalplerinden bir inkıbâz-ı tabîî, dehşetnemûn bir kûdûret (kaygı) hâsıl olur ki, hâlet-i mezkûrenin ref' ve izâlesi hiçbir suretle kâbil olmuyor.

Hazreti Hüseyin (r.a.) hazretlerinin kubbe-i şerîfeleri üzerinde de murabba' ve gayet büyük bir siyah bayrak bu ay içinde çekilir ve görenlerin âh ve tahassürlerini tezyîde yardım eder.

Kerbelâ'nın her mahallesinde muvakkat bir tekke kurulup, envâ' u eşyâ-yı nefîse ile donatılıp mağrip ezânından sonra emkine-i mezkûrede bulundurulan rengârenk, nev' nev' lambalar, şamdanlar vesâir âlât ve edevât-ı tenvîriye yakılır ve ortalık gündüz gibi aydınlanır.

Tekâyâ ve zevâyâda, mersiye mahallerinde bulunan huddâr (hazır bulunanlar) ve müstemiîne bidderacât (konumlarına göre) kahve, çay, şurup, nargile, sigara ikram olduğu misüllü bazan da yemek verilir.

Kerbelâ'da bulunan ulema, sâdât, tullâb-ı ulûm-ı dîniyye, esnâf u kesebe, eşrâf-ı mahalliye hep bilâistisnâ siyah elbise giyip Safer ayının sonuna kadar bu hâllerini muhafaza ederler.

Gündüz vakti Hazreti Hüseyin'in medfûn buldukları mahallin sahnında vakit vakit mersiye ve mev'iza tertîl ve tilâvet olduğu gibi, gece vakti aynı mahalde kurulan tekâyâ-yı müteaddide tenvîr ve iş'al olunur ve deste deste göğüs vuranlar, zencîr çalanlar gelip eda ve ifâ-yı taziye ve matem edip giderler.

Bu merasime Kerbelâ'da iştirak etmeyen hemen yok gibidir. Herkes kendi kadrince maddi olsun, manevi olsun behmemal az-çok bu esasa yardım eder. Bunu kendileri için büyük bir saadet ve sevap telakki ederler. Maddeten yardım edenler, destelere lazım olan lamba, meş'al, şamdan, sair âlât ve edevâtı, yakmak için mum, gaz, neft ve ona mümasil mevâdd-ı tenvîriyeyi vermekle iştirak ediyor. Manevi yardıma gelince, desteyi teşkil edenlerde kalır ki, bunlar bütün gecelerini, on günlük Muharrem esnasında, göğüslerine vurmak, nevhâ ve nedbe okumak için öteye-beriye Abbas ve Hüseyin hazerâtının sahnlarına, ulema evlerine, eşrâf-ı mahalliyyeyi teşkil eden ve zevinnüfûzun ikametgâhlarına gitmekle hâsıl olur.

Desteler, bir-iki, dört-beş desteden ibaret olmayıp yirmiyi herhâlde tecâvüz eder. Kerbelâ'da kaç mahalle varsa, her birinden bir deste teşkil edilip, kendi

kârîleriyle, meş'alçileriyle, deste başlılarıyla, bayrakdarlarıyla birleşip göğüs vururlar. Yerliler alekser Arap oldukları cihetle nağme ve nevhaları Arabiyyülibâre (Arapça) ve müteaddit nevâ ve ahenklerle icra olunur.

Bundan sonra sıra Kerbelâ esnâf u kesebelerine gelir ki, bunlar da sınıf sınıf birer deste tanzim ederek, sahında ve sokak ve çarşılarda kendi göğüslerine vururlar. Hele bakkallar, attarlar desteleri her gece geç vakit ve تنها zamanlarda çıkar ve gayet hazin ve müessir sadâlarla menkıbeler okuyup pek hızlı sînelerine çalarlar. Gecenin sükûneti içinde yüzlerce el şakırtısından mütehasıl olan aks-i sadâ dehşetli bir surette taraka-endâz olup, sâmiîn ile nâzırını mütedehhiş eyler.

Destelerine bu kadarla kalmaz, İsfahan'dan, Kirmânşah'tan, Kâşân'dan, İran'ın hemen her tarafından berây-ı ziyâret (ziyaret için), Kerbelâ'ya, atebâtâ (ziyaretgâha) gelen zuvvâr-ı İrânîye tarafından da ayrıca büyük, tantanalı, deb-debeli, gösterişli, parlak çûhalar teşkil olunur. Bu destelerin kendi kudretlerine göre de âlât ve edevâta mâlikiyetleri vardır. Pençeli bayraklar, gümüşten mamul birçok cici biciler, meşaleler, şamdanlar, envâ-ı edevât-ı tenvîriye, hatta müteharrik lüksler, şallar, ipekli kumaşlar, keldanlar, saksılar, daha neler neler, hâsılı ta'dâdı nâ-kâbil olan birçok destenin mâbihilimtiyâzını (ayrıcalığını) teşkil eden şeylerdir. Herhangi bir destenin bu gibi şeylere temellükü daha ziyade olursa, o deste mazhar-ı takdîr ve tahsîn olur.

Kirmânşah destesi pek tedârikli bir deste olmakla beraber, göğüslerine pek hızlı vururlar. Öylece İsfahânîler destesi de seyrden hâli değildir. Ancak berikiler ötekiler kadar muntazam ve müzeyyen olmadığı gibi, birincisi göğse vurmak için sûret-i mahsûsada Kirmânşah'tan Kerbelâ'ya gelirler.

Bu kadarla kalsa yine iyidir, fakat kalmaz. Muharrem'in yedinci gecesinden sonra bu feryad ve eninlere bir de ulema ve tullâb desteleri iştirak eder. Ancak bu destelerin âlât ve edevâtı pek sade ve basit ise de, sâir desteler kadar muntazam değildir. Âşûrâ gecesi huddâm destesi de diğer destelerle çıkmaya başlar. Hazreti Hüseyin ile Hazreti Abbas'ın sahn ve harem-i şeriflerinin hizmetiyle muvazzaf olan kilitdârlarla -ki iki kilitdârdır- hademeler, cümlesi de seyyid ve yeşil sarıklı oldukları halde büyük bir deste yaparlar. Bu destenin bütün destelere tefevvuk ve rüchâniyeti (üstünlüğü) vardır. Halk üzerinde de daha ziyade icrâ-yı te'sîr edip, herkesi ağlatır. Seyyidler irili ufaklı küçük büyük, celîl ve vazî' hâsılı yüzlerce zevat kilitdârlardan tutup tâ harem-i şerifin süpürücüsüne varıncaya kadar kendi küçük evlat ve taallukâtlarıyla ellerinde birer mum tutarak ortalarındaki nevhahânlarıyla beraber yekzebân ve hem-âhenk olarak bir ağızdan okur ve elbirliğiyle göğüslerine vururlar. Merasimin hitamında da ileri gelenlerden biri minbere çıkıp, İslamiyet'e, padişaha, millete, zuvvâra hayır dualar ettikten sonra aşağı iner.

Hemen her deste taziye ve matem merasimini icradan sonra bu gibi ed'iyeyi hayriyede bulunmaktan geri kalmıyorlar. Husûsiyle hâl-i harbde bulunduğumuz bir sırada bütün ağız dolusuyla asâkir-i nusret-müessir-i Osmâniye-yi

İslâmiye'nin muzaffer ve mansur olmaları için dualar edilmiyor. Âsâyişi, ortalığı muhafaza için her deste ile başlıca jandarma ve polis gezer. Fakat jandarmalarla polisler muntazam bir vaziyette gezmiyorlar. Bu kusur ise tabur ağasıyla, polis komiserinde olmayıp, polislerle jandarmalara aittir. Çünkü Muharrem ayına mahsus olmak üzere Musul'dan, Bağdad'tan celp edildiklerinden ahvâl-i mahalliyeye adem-i vukûflarından ileri gelir.

Benim gibi, herkesin nazar-ı dikkat ve taaccübünü celbeden bir şey var ise kadınların oturdukları yerlerde sık sık ve bitişik bir surette erkeklerin gezmeleri keyfiyetidir ki, bu hâli ne polis, ne de jandarma men etmiyor. Bilakis jandarmalarla polis efendinin bizzat kadınlara, sahn-ı şerîf gibi muhterem ve mukaddes bir yerde harf-endâzlıkta bulunmaları (laf atmaları) fevkalade çirkin bir şey teşkil etmektedir. Hele Muharrem'in onuncu gününde, velveleli bir zamanda hükûmet devâirine mensup küçük memurlar -bazı mübeyyad ve mukayyedlerin- (gençlerin) kadınlara gözleriyle, burunlarıyla bazı işârâtda bulunmaları o kadar müstekreh ve iğrenç bir şey teşkil ediyor ki, insanın nefretini değil, adeta lanetini celp eder. Husûsiyle herkesin kanı beynine fırlamış olduğu bir günde ki insanın ihtiyârı elinde değildir. Maazallah ufak bir gürültü kopsa derhal büyük bir ihtilâle müncer olacağına şüphe yoktur. Hâsılı böyle sulu, terbiyesiz ve efendi kıyafetinde bulunanların ahvâl-ı rezîleleri, Arap ve Acem, yerli ve zuvvâr nazarında pek çirkin bir surette telakki edileceği tabîdir.

Desteler içinde en ziyâde câlib-i nazar-ı dikkat olan Türk destesidir. Bunlar önünde bâlâbân boru (trampet) çalınıp, ellerinde birer uzun değnek bulunduğu bir vaziyetle hâriçten sahna girerler. Evvelce ellerinde çıplak kama bulunduruluyordu. Fakat on sene evvel bu deste ile diğer bir deste arasında çarşıda münâzaa kopmuş ve her iki taraftan telefât ve mecrûhîn vukû' bulmasıyla hükûmetin müdâhalesini mucip olarak, en sonunda kamasız ve yalnız kama yerine ellerine birer değnek tutmaya kendilerine müsâade verilmiştir. Muharrem'in onuncu günü sabahleyin saat dört raddelerinde Haymegâh'a -Hazreti Hüseyin ile etbânın vaktiyle çadır rekz ve nasp eyledikleri mahaldir ki, merkad-i şerîfe pek yakındırgidip orada kafalarını kan ile yarıp, silahlarını ellerinden aldıktan sonra sahna gelir ve bir iki kere tavaf ettikten sonra sahnın kapılarının birisinden çıkıp giderler.

Bunların da şâyân-ı tenkîd fena bir hâlleri vardır ki, gerek hükûmet-i mahalliye, gerekse mezhep reisleri bulunan ruesâ-yı rûhâniye tarafından mumana'at edilmiyor. Bana kalırsa kusurun büyük kısmı kendi ruesâ-yı rûhâniyelerindedir. Şöyle ki kama vuranların başlarından kan aktığı esnada bunlar sahna girip, halk ortasından geçer, elleriyle şapır şapır başlarına vurup, kanları ahâli üzerine sıçrattırlar. Bu destenin bu hâlinden müteezzî olmayan kimse kalmaz. Her şeyden evvel kama çalmak dînen ve mezheben Şûîler indinde mezmûm olduğu halde ulema bunu men'a kalkışmıyorlar. Bu babda müdâhane ve mürâilik ettikleri âşikârdır. Sâniyen mademki bunu men etmek istemiyorlar, hiç olmazsa, dolaştık-

larında kafalarına vurmamayı ihtâr eylemelidirler ki bu kadarcık olsun insanların müteneffir ve ikrâhını men etmiş olurlar.

Âşûrâ günü sabahtan ta mağrip ezanına kadar Hüseyin ve Abbas hazerâtının sahn-ı şerîfleri ahâli ve zuvvâr ile doludur. Desteler birer birer gelip icrâ-yı matem ederler. Her destenin nevha –mersiye- okuyanlarına eşrâf-ı mahal-liye ve desteler tarafından hil'atler verilir. Fakat maatteessüf hükûmet tarafından bu müzaheretlere, matemlere hiçbir suretle iştirak olunmuyor. Kendilerine ne muâvenet-i nakdî, ne bir hil'at, mum parası namıyla bir iâne ve tahsisât verilmiyor.

Beş milyon bir kütleyi teşkil eden Osmanlı Şiiilerine –unsuruna- hükûmet-i Osmâniye hiçbir şey yapmamış ve yapmak istemiyor. Bunlara daima yabancı bir nazarla bakıyor. Adeta bunları anâsır-ı Osmâniye'den saymıyor. Bunlara karşı daima bigâne ve bir nazar-ı bikaydî ile bakıyor. Böylelikle kendisini sevdirmiyor. Onları da kendisinden soğutuyor. Bu unsurdan ne âyan, ne mebusan meclislerinde bir aza var, ne de memur tayin olunmuştur. Rumlardan, Ermenilerden, Bulgarlardan âyan meclisinde müteaddî (zulmeden, azgın) azalar bulunduğu halde numûne için Şiilerden bir aza yoktur. Hâsılı bu noktaya hükûmetimizin pek çok dikkat etmesi icap eder. Burası pek ince ve mühim bir mevkidir. Âtiyen İngiltere ve Almanya siyaseti için hıtta-i Irâkiye (Irak bölgesi) en birinci bir cevelangâhtır. Bütün emeller, ümitler buralara matuftur. Şimdiden buraya atf-ı ehemmiyet lazımdır. Sonra çoğa mal olur. Hem de iş iştenden geçer. Şehzâdelerimiz, vükelâmız Avrupa'da değil, bana kalırsa Irak'a seyahat için gelip, ahâli ve aşâyir ile ihtilât ve temas etmelidirler. Avrupa seyahati her zaman eldedir, bir yere gitmez, kaçmaz. Fakat buraların ahvâli şâyân-ı tedkiktir. Bâb-ı Âli koltuklarında kurulup hıtta-i Irakiye ahvâline bahsetmek doğru değildir. Dâhiliye, evkâf, defter-i hakâni, posta ve telgraf nâzırlarımız sırayla birer defa Irak'a ihtiyâr-ı sefer edip bura ahvâlini pek yakından tedkik etseler olmaz mı? İngiltere nâzırları, husûsiyle müstemlekât nâzırı (sömürgeler bakanı) gibi bizim nuzzâr da seyahatlar yapsalar fena mı olur? Posta ve telgraf idareleri buralarda o kadar fenadır ki tenkit için bir iki sayfa karalamak şöyle dursun, başlıca bir kitap yazmak lazımdır. Nafia Nâzırı bir defa Irak'a varıp ahvâli görse bilmem ki kıyamet mi kopar. Mebuslarımız bunu nuzzârımızdan istemeli, hem de resmen teklif etmelidirler. Yoksa nazaret sandalyesine geçip kurulmayı herkes anlar!

Evet, Kerbelâ'da on günlük Muharrem böyle tumturaklı, gürültülü, avazlı, edalı geçer, bir yabancı ve ecnebinin gözüne bu manzaralar pek tuhaf ve dînî telakki edilir. Hâlbuki dine hiçbir taalluku yoktur. Hep (demonstration) namı altında icra edilen şeylerdir. Zaten İslamiyet içine o kadar hurâfât sokulmuştur ki, esas diyânet boğulmuş gitmiştir. Ulema, vu'âz, zühhâd, ubbâd, tullâb bu hâllerin ıslahına himmet ve ehemmiyet göstermezler. Onlar yalnız kendi dükkânlarının revâcını düşünüp zavallı Müslümanları vâdi-yi dalâletde pûyân olmaktan (koşmaktan) men etmiyorlar. Vicdanıma, Allahıma kase ederim ki Şii, Sünni ne

kadar ulema varsa hep vazâif-i dînîyyelerinde kusûr etmişler ve elân etmektedirler. Yoksa Müslümanların hâli bugüne varmazdı. Cenâb-ı Hak nezdinde kıyamet gününde bunların cümlesi mes'uldür. Cenâb-ı Hak aldanmaz, a'delu'l-âdilîndir (mutlak âdildir).

Yalnız benim nazar-ı dikkatimi celbeden daha bir şey var ise Kerbelâ'daki Hintlilerin destesidir. Bu deste hakkında ne yazsam azdır. Mektepleri hakkında evvelce ne yazdımsa, desteleri hakkında da nokta-i nazarım aynı müsâvidir.

Hulâsa hükûmet elân gâfildir. Ne yapacağını bilmiyor. Hıtta-i Irâkiye, ıslâhât-ı hakîkiye, teşkilât, tensikât, büyük himmet ister, böylelikle kalırsa netice vahim olur. Sonradan pişmanlığın bir fâidesi yoktur.

Kerbelâ: Muhâbir-i mahsûsunuz S. M. Tevfik